

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, к.і.н., доцента Гутник Марини Валеріївни

на дисертаційну роботу Ліхолєтова Ярослава Володимировича
«Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині
(1945 р. – поч. XXI ст.)»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Детальний аналіз дисертаційної роботи Ліхолєтова Ярослава Володимировича на тему «Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. XXI ст.)», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, надати загальну оцінку дисертації.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

Аналіз змісту дисертації Ліхолєтова Ярослава Володимировича дає підстави стверджувати, що дослідження присвячене важливій історичній проблематиці – становленню та розвитку пам'яткоохоронної справи. Загальнодержавне значення пам'яткоохоронних процесів, як зазначено в роботі, напряму залежить від різноманітних трансформацій в українському суспільстві, зокрема змін в економічній, культурній та соціально-політичній сферах. Вивчення цих аспектів в контексті здобутків та прорахунків професіоналів пам'яткоохоронної справи дозволяє краще зрозуміти й оцінити їхній вплив на сучасні програми у збереженні пам'яток історії та культури. Це вкрай актуально у сучасних соціально-політичних умовах, в яких перебуває Україна, зокрема Харківщина. Водночас актуальність запропонованої тематики роботи зумовлена потребою заповнювати

прогалини в історії українського пам'яткознавства. Пропоноване дослідження сприятиме розробці новітніх теоретико-методологічних підходів та програм, які необхідні для ефективної розробки і реалізації заходів зі збереження пам'яток культурної спадщини України.

Дисертаційна робота є важливим науковим дослідженням та має велике практичне значення для фахівців пам'яткоохоронної галузі.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконувалося на кафедрі українознавства, культурології та історії науки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за планами науково-дослідних робіт відповідно до ініціативної науково-дослідної роботи «Розвиток науки, освіти та культури Слобідської України другої половини ХІХ ст. – початку ХХІ ст.» (ДР № 0122U201252).

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну, з найбільш суттєвих доробок роботи можна назвати:

- вперше розроблено та обґрунтовано періодизацію етапів пам'яткоохоронної справи на території Харківщини;
- вперше досліджено основні етапи підготовки Харківського тому всеукраїнського енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України» та його вагомість у науковому та нормативно-правовому процесі пам'яткоохоронної діяльності;
- розглянуто сучасний практичний досвід пам'яткоохоронних інституцій у регіоні;
- набуло подальшого розвитку розуміння необхідності застосування міждисциплінарного підходу до осмислення окремих явищ пам'яткоохоронної справи.

Вважаю, що робота дисертанта є вагомим внеском для подальшого розвитку єдиного наукового напрямку з історичного пам'яткознавства.

Дисертаційна робота є важливим науковим дослідженням та має велике практичне значення для фахівців, зайнятих у сфері збереження культурної спадщини.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Окремі результати дисертаційного дослідження використовуються у роботі державних та освітніх установ, зокрема:

У навчальному процесі Харківської державної академії культури використовуються окремі матеріали дисертації, що підтверджує довідка факультету культурології та соціальних комунікацій Харківської державної академії культури (№ 165 від 17.04.2024).

Під час підготовки томів енциклопедії «Звід пам'яток історії та культури України. Харківська область» було використано окремі матеріали, які присвячені вивченню практичної діяльності ОКЗ «Харківський науково-методичний центр охорони культурної спадщини», як провідної пам'яткоохоронної установи Харківщини, що засвідчує довідка Департаменту культури і туризму Харківської обласної державної (військової) адміністрації (№ 06-32/983 від 17.04.2024).

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором

За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць, з них у фахових наукових виданнях, рекомендованих ДАК Міністерства освіти і науки України – 4, а також наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 15. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для подальшого розвитку пам'яткоохоронної діяльності в Україні загалом, так і на території Харківщини зокрема.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота Ліхолетова Я. В. є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел і літератури, додатки.

Дисертація присвячена дослідженню різноманітних особливостей становлення та розвитку пам'яткоохоронної справи на Харківщині впродовж 1945 р. – поч. XXI ст.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку державної системи охорони культурної спадщини в Україні впродовж 1945 р. – поч. XXI ст. у розрізі історико-культурних процесів Харківщини.

Предметом дослідження є основні форми, напрями та методи діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, наукових та музейних інституцій, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПК), окремих дослідників та діячів культури Харківщини з виявлення, дослідження, вивчення, охорони та використання, а також популяризації нерухомих об'єктів культурної спадщини.

Головна мета дисертаційної роботи – історична реконструкція закономірностей розвитку та еволюції пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. XXI ст.), у контексті загальнодержавних процесів.

Перший розділ присвячено аналізу історіографічної традиції та джерельній базі досліджуваної теми, а також розглянуто методологічні засади дослідження. В історіографії виокремлено два основні хронологічні періоди, кожен з яких отримав свою оцінку в процесі вивчення заявленої тематики. Джерельна база містить сукупність документів, які було віднайдено в архівних закладах і державних установах. Низка запропонованих методів, принципів і підходів дозволили комплексно підійти до вивчення пам'яткоохоронних процесів у досліджуваній автором період.

Другий розділ дисертації висвітлює розбудову державної пам'яткоохоронної системи Харківщини впродовж 1945 р. – другої половини

1960-х рр. Важливим є аналіз основних аспектів, що стосуються передумов розвитку системи охорони культурної спадщини на Харківщині до 1945 р.

У третьому розділі розкрито важливі процеси інституційного та наукового оформлення пам'яткоохоронної справи (друга половина 1960-х – 1991 рр.). Розглянуто основні віхи становлення та діяльності Харківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Досліджено історію виникнення та підготовки енциклопедії «Звід пам'яток історії та культури України», зокрема по Харківській області. Проаналізовано формування законодавчого підґрунтя та доведено системність пам'яткоохоронної справи.

Четвертий розділ присвячено пам'яткоохоронним процесам упродовж 1991 р. – поч. XXI ст. Приділено увагу формуванню сучасної законодавчої бази пам'яткоохоронної справи. Узагальнено основні форми та напрями практичної роботи наукових, громадських та освітніх установ у пам'яткоохоронній діяльності регіону.

Проведений аналіз пам'яткоохоронної ситуації на території Харківщини у запропонований хронологічний відтинок часу, дозволив автору виокремити етапи та вперше розробити періодизацію пам'яткоохоронної справи, яку відображено на сторінках дисертаційного дослідження.

Висновки, сформульовані у дослідженні, відображають результати проведеного дослідження як вирішення висунутих у дисертації завдань. Загалом висновки відповідають вимогам, які висуваються до результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Список джерел і літератури, який складається з 338 найменувань, достатньо широко охоплює предметне поле дослідження та відображає опрацювання автором значної кількості робіт історичного характеру, а також матеріалів та архівних документів суто пам'яткознавчого напрямку.

Додатки містять інформацію, що відображає практичне впровадження результатів дисертації.

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів зумовлено поставленими метою та завданнями, а також використанням відповідної загальнонаукової та конкретно історичної методології дослідження. Крім того, достовірність заявлених положень обґрунтовується комплексним підходом у вивченні визначеного об'єкта, що також зумовлює і низку певних принципів, методів та підходів, які були використані в процесі дослідження.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертацію виконано з дотриманням вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у чотирьох фахових статтях, а також дисертант активно приймав участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях, де було проведено апробацію результатів, які викладено у дисертаційному дослідженні.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

- Можливо варто було б приділити увагу процесам декомунізації, які прямо чи опосередковано стосуються роботи з нерухомими об'єктами культурної спадщини;

- Не зрозуміло, чому крім біографічної інформації про А. Г. Слюсарського, у тексті дисертації не подано подібні відомості щодо інших пам'яткоохоронців;

- Майже відсутня критика окремих аспектів діяльності Харківського обласного відділення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури;

- По тексту зустрічається декілька незначних технічних помилок.

10. Висновки

Дисертаційна робота Ліхолетова Я. В. є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить науково-обґрунтовані результати, має наукову новизну, а також дає перспективи для подальших досліджень у напрямку історичного пам'яткознавства. Тема дослідження відповідає галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» та спеціальності 032 – «Історія та археологія».

Отже, враховуючи актуальність теми, наукову новизну дисертації, отримані результати дослідження та практичну значущість вважаю, що дисертаційна робота Ліхолетова Ярослава Володимировича «Становлення та розвиток пам'яткоохоронної справи на Харківщині (1945 р. – поч. ХХІ ст.)» відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а сам автор, Ліхолетов Ярослав Володимирович, заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства,
культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Марина ГУТНИК

Підпис доц. Марини Гутник
ЗАСВІДЧУЮ:
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"
01.08.2024

ЗАЯЦЕВ Ю. І.